

Най-великият от великите!

100 години от рождението на Борис Христов

На 18 май 2014 г. се навършиха 100 години от рождението на Борис Христов. Най-великият от великите! Юбилеят му се отбелязва в ООН и в много страни по света, които посвещават концерти и чествания на прочутия оперен певец. За българите той беше много повече от „Царят на басите“, аплодиран от цял свят. За нас той беше символ на „Изгубената България“, онази България, която по времето на съветския комунистически режим ни беше отнета и която Борис Христов ни връщаше. Нещо повече – той ни даваше възможност да се гордеем с една специфична „неразрешена“ гордост. След записите му в катедралата „Св. Александър Невски“ през 1976 г. неговото изпълнение на „Многая лета!“ се пускаше на плоча точно на Нова година от стотици хиляди, а може би и милиони българи, които искаха в негово лице да чуят своята България, а не словото на комунистическия диктатор!

Борис Христов в ролята на Филип II в „Дон Карлос“ на Верди

Изкуството

С какво изкуството на Борис Христов се извисява толкова над останалите певци, че дори и днес, когато него вече го няма, светът му устройва такива чествания?

Имало е много изпълнители с големи и красиви гласове и с отлична вокална техника.

Но те нямат световни чествания и почит...

Къде е тайната на Борис Христов? Всяко изкуство е основано на съпреживяването. Това всъщност е един

човешки феномен на взаимодействие между изпълнители и публика в пресътворяването на един образ, на една история... Публиката не е пасивен наблюдател. Тя съпреживява това, което представя артистът. Колкото по-добре го прави, толкова по-голям успех има, тъй като той се докосва до душите и сърцата на хората. Те участват заедно с него в това съпреживяване. И това е вълнуващо преживяване за всеки участник в магията на театъра. В операта през годините изгряват големи и красиви гласове. Има мощни бази, но за никой от тях не се говори така, както за Борис Христов.

Защото освен могъщ глас, напълно подчинен, с различни

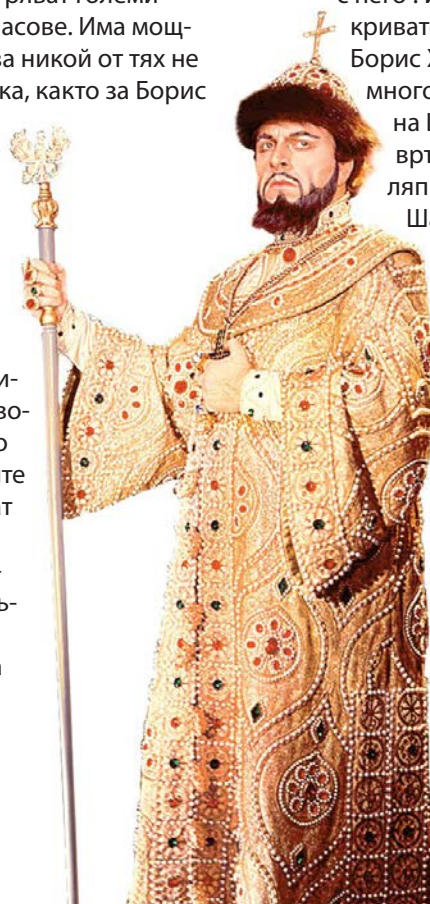
цветове, нюанси и оттенъци, той притежаваше и изкуството на драматичното пеене. Изгражданите от него образи имат невероятна сила, която идва от изкуството на превъплъщаването му в тях. Той не е адвокат на своя герой, както изглеждат другите

артисти, а на сцената е самият герой – цар, монах, пророк...

Този начин на изпълнение е открит от „Великия Шаяпин“ – руски певец, който е първият в това отношение. Борис Христов е присъствал на неговите спектакли в София през 1934 г. Слушал е записите му, но лично не успява да се срещне с него. С присъщата си интелигентност и огромна обща култура Борис Христов схваща тайната на изкуството на Шаяпин, което успява да въздейства така силно на публиката. Постига съпреживяване чрез изпълнението си така, че публиката дори „диша с него“.

И ако Шаяпин е откривателят, изкуството на Борис Христов се извисява много, много над нивото на Шаяпин. Макар и да връща спомена за Шаяпин, той не е вторият Шаяпин, а първият Борис Христов!

Природата е била доста по-щедро към него, отколкото към руския певец, а и вокалната школа на Маестро Рикардо Страчари, при който той учи, развиват качества му и стават основа на блестящата му световна кариера. Той участва в „звездни спектакли“, с най-голе-

В ролята на Борис Годунов

мите оперни певци на 50-те и 60-те години, които са горди, че са могли да бъдат на сцената заедно с него. Изкуството на Борис Христов вдъхновява и тях – и то как! Грамофонните му плочи се продават практически в целия свят в огромни тиражи, радиостанциите излъчват неговите записи, телевизиите се състезават да вземат интервюта с него. Това са знаци на постигната слава, дължаща се на изкуството на съпреживяването, което той владее. Има запазени интервюта и мемоари на велики оперни артисти за преживяното на сцената с Борис Христов. И това не се отнася само за певците, за хористите и пр. Това в голяма сила важи за оркестъра и диригента, който има щастието да се включи в изкуството на съпреживяването.

Среща на двама гении в произведението на трети

В „Дон Карлос“ на Верди Борис Христов създава образа на всемогъщия, но и страдащ крал Филип II така, че до днес не можем да си представим този образ по друг начин – нито зрителите и слушателите, нито изпълнителите на тази роля след него. Пример за невероятното взаимодействие на оркестъра с певица е постигнато с диригента Херберт фон Караян именно в тази роля. Това е среща на двама гении, които заедно създават един образ. Оркестърът под палката на Караян просто диша заедно с певица. Този запис е от 28 ноември 1949 г. в Кингсуей хол – в Лондон, и не е много популярен. Това е жалко, защото такъв шедьовър се получава само веднъж. Борис Христов е изпълнявал тази роля с много диригенти, а Караян – с много други прочути басы. Никъде другаде не е постигнато това съвършено единство между певец и оркестър – просто в една душа. Това е изкуството в чист вид! Отнася се и за другите му роли, като Борис Годунов, Мефистофел, Падре Гуардиано, Дон Гомец да Силва, Атила, хан Кончак, Фиеско, Досифей, Захария, Агамемнон, Креон, Рамфис, Колин... които са еталон, с който се сравняват следващите поколения оперни артисти! Църковните песнопения, които записа в края на 70-те години, са уникални по особен начин, защото

създават усещането за Божието присъствие. Или поне си представяме, че то би изглеждало така, както ни го представя Борис Христов. Това ниво на изпълнение не е достигнато от никой друг и до днес!

Стипендиант на цар Борис III

Борис Христов не се е готвил за оперна кариера. Той завършва право и дори изкарва своя стаж в съда. Пее в Академичния хор на Ангел Манолов, в хора на „Св. Александър Невски“ и в хор „Гусла“ на Асен Димитров. Участва като хорист в турнета в чужбина – в Будапеща с Академичния хор, и в Германия, Полша и Румъния (с. Винга – Банат) – с „Гусла“. На Богоявление през 1942 г. участва като хорист в Богослужението в присъствието на царя. Времето е много студено, затова хористите и духовниците, вкл. Екзарха, са поканиени в Двореца да се стоплят, където им поднасят закуски. Хорът изпява и няколко светски песни, сред които и тази за хан Крум, в която солист е Борис Христов.

Царят, който също се изкушава от музиката, обръща внимание на солиста и го пита кога ще могат да го чуят в операта. В отговор чува, че той

не смята да прави оперна кариера, а стажува в Пазарджишкия съд, като юрист.

„Не мислите ли, Христов, че сте си събркали професията?“ – казва царят и заявява, че ще му отпуснат стипендия, за да учи вокално изкуство в Италия – люлката на операта. На 22 април 1942 г. писмото от Министерството на народното просвещение пристига. Определената стипендия е 4000 лв. месечно. С тези пари, с една гусла и писмо до Бениамино Джили от гусларите, Борис Христов се качва на влака и заминава за Италия. Отпътува на 18 май – на своя рожден ден. Символично съвпадение! За света изгрява неговата звезда! На гарата го изпраща брат му Николай, който вярва, че промяната в живота на Борис е неговият истински път.

В Италия парите едва му стигат и дори се храни с карта за безплатна супа в църквата, която се перфорира при получаване на всяка порция. От България негови близки от време на време му изпращат по няколко пакета цигари, които тогава са „най-твърдата валута“, с продажбата на които той допълва скромния си бюджет. Когато цар Борис умира, Борис Христов пролива сълзи до ковчегата му и запазва завинаги благодарност към този, който го насочва по пътя на световната му оперна кариера. При записите на църковни песнопения в катедралата в София, той често застава и се снима пред иконата на княз Борис Покръстител – символично, за да напомни иносказателно за цар Борис III. На своя роля в Ещорил царица Йоанна до края на живота си пази една голяма снимка от Борис Христов с негов благодарствен автограф.

Не се мери с Христов!

Разказвам тази история, защото царската стипендия е причината за ненавистта на комунистическия режим към великия българин. Един друг голям български бас, Николай Гяуров, беше тласнат към съперничество с Борис Христов в контекста на това отношение. Жалко! Известният музикален критик Стефан Тинтеров описва опита на Николай Гяуров да надпее Борис Христов в Миланската скала. Гяуров, в ролята на Великия

Борис Христов след спектакъла на „Борис Годунов“ в Миланската Скала, 1960г. – с Н.Гяуров в ролята на Варлаам и Димитър Узунов в ролята на Самозванеця.

инквизитор, започва дуета си с крал Филип II, превъплътен от Борис Христов мощно, като „йерихонска тръба“. Кралят в своите терзания как да накаже своя син Дон Карлос отговаря тихо до момента, когато инквизиторът предизвиква кралския гняв. „Non più frate!“ – Достатъчно, брате! („Брате“ е унизително обръщение към Великия инквизитор, който има титла и пр.) „Frate! troppo soffrii il tuo parlar crudel.“ (Брате, дълго слушах жестоките ти слова!) изригва гласът на Христов и „скрива“ начинаещия Гяуров. В края на дуета между двамата басы е прочутата фраза на краля „Докога тронът ще коленичи пред Олтара...“ с горното трудно достижи-мо за бас „фа“ и ниското долно „фа“. Една фраза – обхващаща две октави, т.е. преминаване през целия диапазон на баса. Борис Христов я изпълнява на един дъх! Публиката полудява от възторг. Христов триумфира отново! Завесата пада след многобройните поклони. Тогава прочутият бас прегръща младия Гяуров и му казва: „Не се мери с Христов! Той е само човек! Мери се с дядо Верди и с изкуството, защото са вечни!“ Царски жест, но за съжаление неоценен.

Отношенията между двамата никога не се затоплят...

В честванията на Софийската опера тази година се опитват да помират „post mortem“ двамата певци. Ще бъде представен спектакъл, посветен едновременно и на Борис Христов, и на Николай Гяуров! Според мен идеята е нелепа! Това и на двамата нямаше да се хареса. Но Борис Христов е в отлични отношения с други големи български певци, с които е заедно на сцената – като Елена Николай, Никола Гюзелев,

Анна Томова-Синтова, Гена Димитрова, Райна Кабаиванска, прочутия първи тенор на Виенската опера Тодор Мазаров, с когото са пели заедно в хор „Гусла“, с камерзенгера във Виена Венко Венков (брат на прочутия Вагнеров тенор Спас Венков), с Костадин Шекерлийски и др. След спектаклите на „Борис Годунов“ на Софийската опера в Неапол през 1970 г. – с Борис Христов в главната роля, минали при огромен успех, той дава обяд на целия хор на операта (към 100 души) в един прочут ресторант, за който се говори много години, чак досега.

Българинът

Родът на Борис Христов е от с. Меглен и с. Воцарене, Леринско. Това е Егейска Македония. Баща му, Кирил Христов, е „михайловист“ и участник в редица легални македонски дружества, редактор на списание „Илюстрация Илинден“, на вестници, свързани с македонските дружества, събирач и изпълнител на български народни песни от Македония, които е записал в Българското радио и за БАН.

Това е здравият български дух, с който е закърмен бъдещият велик световен певец. „В моята дългогодишна артистична дейност държа специално да подчертая, че всичко, което съм правил, правя и ще бъде направено от мен, е предназначено за България. Това е била винаги моята основна мисъл, която остава като моя мечта. Винаги съм водил към достойни хоризонти името на България и съм щастлив, че успявам, колкото мога, да допринеса за издигане на нейното име. Борис Христов“.

През 1969 г., вече на върха на славата си, Борис Христов получава писмо от един композитор с името Македонски, изпратено от Скопие, който го кани да изпълни ролята на „Цар Самуил – цар Македонски“ в негова новонаписана опера. Кирил Македонски всъщност е роден в Битоля през 1925 г. – град, свързан

с рода на Борис Христов. В случая това не му помага! Гневът на Христов изригва титанично! Ето какво му пише в отговор той: „Господин Македонски, Получих програмата на „ВАШИЯ“ Цар Самуил за скопската сцена. Защо ми я изпратихте обаче не можах да разбера, като Вие знаете отдавна моето мнение, което е мнение и на всеки българин. Тягостно впечатление ми направи предговорът на Д. Ташковски, който е пълен с нелепи съждения и с изопачавания на исторически истини, които не могат да направят впечатление дори на невежи хора. Вие знаете, че моят род произхожда от този край на България, в който Вий живеете и който се нарича Македония, която е била и ще бъде център на най-здравия български национален дух, така като цар Самуил е бил и ще остане в световната история цар Болгарский.

Желая Вам и на Вашето семейство Честита нова година.

12 януари 1969 г. Борис Христов“ В писмо до приятеля си Любен Живков той допълва, че това творение е „пример на официално предателство към род и родина и човешко достойнство!“ След това добавя: „Ще страдам, докато не видя тези двама български юроди, да им извия врата, да им изтегля ушите и да ги изпратя по дяволите с един мощен и свещен ритник! Успокой, Господи, раба твоего Бориса!“ (Цитатът е от второто издание на книгата на Ваня Правчанска-Иванова и Николай Правчански „Срещи с Борис Христов“, 1993 г., Изд. Музика.) След време композиторът изпраща от Битоля писмо на Борис Христов, в което пише: „И аз мисля като Вас, за всичко, което ми пишете. Ако някога се видим, ще ви разкажа много неща, които не знаете!“ (според издадените спомени на г-жа Пенка Касабова). Можеше да е смешно, ако не беше тъжно!

Нежелан от режима – прославян от хората

Стипендиантът на цар Борис III, триумфиращ по световните сцени, Борис Христов никога не получи покана да пее пред публика в България – нито в Софийската опера,

Борис Христов с майка си Райна при завръщането си в София през 1963г.

нито дори в Старозагорската опера, а гастролът му в „Болшой театър“ е бил провален лично от тогавашната съветска министърка на културата Екатерина Фурцева. Официалното обяснение е, че Геннадий Рождественски е получил инфаркт. После се оказва, че няма инфаркт, а леко неразположение. Накрая истината излиза наяве. В самолета, с който напуска Москва, Борис Христов не взема нищо нито за ядене, нито за пиене. По-късно с Рождественски все пак правят „Борис Годунов“, но в Лондон. Така, „от извора“ Борис Христов научава за мръсните игри, провалили неговия гастрол в Болшой театър. В България Вълко Червенков е този, който отказва молбата на Борис Христов да бъде „пуснат“ по-големият му брат – адвокатът Николай Христов да се лекува в чужбина след разбиването на здравето му в комунистически концлагер. Там Николай Христов е изпратен заради дейност в защита на българщината в Македония, при което е загубил крака си и страда от различни болести. Лечението е щяло да бъде за сметка на Маестрото. Но БКП отказва!

Този отказ предрешава смъртта на Николай Христов – в пълна мизерия. Той умира по време, когато след смъртта на Сталин са разрешили на родителите на Борис да го посетят в Италия. Той ги е чакал на италианската граница с Югославия, посетили са Венеция, Рим и тогава получават тъжната вест. Борис не може да дойде за погребението. Не е допуснат и на погребението на баща си няколко години по-късно. Все още няма документи, с които да може след пристигането в София да

се върне в Италия! В ковчега на баща му Кирил слагат само една негова телеграма. Тя е прочетена от Любен Живков, който оставя символично и една роза от Борис. Не му позволяват да подпомага майка си, за да не живее в бедност...

Той се вижда с нея при завръщането си ЧАК през 1963 г. – след 20-годишна раздяла. След това идва няколко пъти в България, присъства на конкурса за млади оперни певци през юни 1963 г., посещава спектакъл на оперетата („Българи от старо време“), аплодиран е от хората в салона, но никога не му разрешават да пее пред българска публика. И това отношение към него е във време, когато целият свят аплодира френетично големия певец! Режимът не дава съгласие и за предложението 20-дневен майсторски клас на Борис Христов в Софийската консерватория, който да бъде записан в звук, а и издаден в книга – което би било едно истинско културно съкровище, дарено на света от България. По това кои са били враговете му може да съдим за каква заплаха е бил смятан той от режима. Казваха по онова време, че ако бъде допуснат да пее у нас, опашката за билети би се проточила от София до Пазарджик.

Вярно е, че накрая той беше удостоен със звание „народен артист“, но без да му се разреши да пее в страната си пред българската публика. Това ми напомня за австрийския паспорт на престолонаследника

Борис Христов и Мария Калас в „Сицилиански вечерни“ на Верди

на Дунавската империя Ото фон Хабсбург, важащ за всички страни, с изключение на Австрия. Да пее в България – това беше единственото желание на Борис Христов! Според Нино Луканов, веднъж, в операта „Ковънт Гардън“, в Лондон, след триумфален спектакъл на Борис Годунов, в гримьорната му се появила Людмила Живкова. „Господин Христов, кога ще пеете у нас?“ – попитала тя. „Попитайте баща си!“ – бил отговорът. „И все пак, защо не идвате да пеете в България?“ – упорствала тя. „Защото никой не ме е канил!“ – отговорил Борис Христов.

Няма място в програмата

Имаше случай през 1981 г., когато се заговори, че Борис Христов ще бъде поканен да участва в честването на 1300 години от създаването на българската държава.

После се оказа, че за него просто „няма място в програмата“! Върховна наглост! Страхът може и да е бил основателен. Както поляците посрещнаха папа Йоан Павел II, така и ние, българите, щяхме да посрещнем Борис Христов. Нямам никакво съмнение в това! След смъртта му опелото му в София се състоя в Храма „Св. Александър Невски“, където преди това беше извършено опелото само на цар Борис III и това на патриарх Кирил. При погребението на Борис Христов през 1993 г. на мястото в църквата, където трябваше да застанат близките, за да приемат съболезнования, застанаха разни комунистически величия със залязващ ореол. Каква безподобна наглост!... Гробът му по негово желание е в Централните софийски гробища, където почиват и родителите му, но малко българи знаят това... „Всички знаем кой е Борис Христов и какво е дал на света и на нас за нашето национално самочувствие. Ние, българите, твърде много дължим на Борис Христов и трябва да намерим форма той да бъде отличен достойно! Аз като българин се гордея, че един от нас е Борис Христов!“

Казах тези думи на 17 май 1988 г. по програма „Христо Ботев“ на Българското радио, по повод обсъждане в ефир дали той заслужава награда. Това беше вечерта преди

Борис Христов с почитателите си : Кралица Елизабет II и съпруга ѝ Единбургският херцог Филип

74-ия му рожден ден. Единствената възможност по онова време да се каже нещо беше „обаждане на слушател“ за няколко секунди. Нямах гаранция, че всеки, който иска, ще бъде включен, но аз имах късмет. Включиха ме и, посочвайки името си, професията си и родното си място, успех в трите цитирани изречения да заявя своята позиция. Цитатът е точен – не съм добавил или махнал нищо. Както тогава, така и днес мисля, че ние, българите, продължаваме да сме длъжници на великия бас!

Комитет за честването

За честването на 100-годишнината на великия българин, е създаден комитет, под патронажа на настоящия Председател на Народното събрание г-н Михаил Миков, който е член на партията, която не допусна Борис Христов да пее в България! Най-малкото не е прилично член на БСП да застава начело на такъв комитет, като се знае какво са причинили на човека, когото светът чества. Община Пловдив дори обсъжда дали да отбележи своя почетен съгражданин, роден в този град, с... посвещаване на една пейка на него! Не е за вярване, че и днес продължава обидното отношение към великия певец или може би общинските съветници в Пловдив не разбират какво означават тези предложения... Явно е, че Борис Христов ще бъде честван не на казионните прояви, които са допълнително унижение към паметта на Маестрото, а в сър-

цата на българите, както някога от „Изгубената България“. Впрочем „нищо ново под слънцето“ (Еклезиасти, 1:9).

Борис Христов и промените през 1989 г.

След 1989 г. „Многая лета“ на Борис Христов се изпълняваше вече и официално по БНТ на Нова година. Това продължава и до днес. Той даде разрешение неговото изпълнение на „Многая лета“ да прозвучи на големия милионен митинг на СДС на Орлов мост през 1990 г. Тогава беше излъчено и негово обръщение към българския народ, на който толкова години той беше верен син, но и негов символ. В него Борис Христов приветстваше промените и призоваваше за помирение.

„Скъпи съотечественици, дойде време открито да се поздравим, да изпълним сърцата си с християнска обич, търпение, мъдрост, вяра и благоволение! Нека да забравим обидите! Нашата Родина Майка България – Тя чака сега само на нас! За много години на вас, всички българи, от душа и сърце желая това!“

Една среща

Като депутат в 36-ото Народно събрание с делегация посетих Рим. Толкова години по-късно не си спомням в какъв форум трябваше да участваме. Пристигнахме ден по-рано, за да използваме някакво намаление на билетите. Моите колеги се пръснаха да разгледат Вечния град. Аз също за първи път бях в Рим, но

реших, че ще го разгледам някой друг път. Имах по-важна цел – срещата с Борис Христов в Академия Булгара (по-късно Академия „Борис Христов“). Посланик в Италия тогава беше Стефан Тафров, който не само ми осигури кола, за да намеря вилата на хълма Монте Марио, но и ме придружи на тази среща. Благодарен съм му за това!

Датата беше 13 ноември 1992 г. Борис Христов и съпругата му г-жа Франка де Ренцис ме приеха много любезно – на шери и бисквити. Разговорът, в който се включваше великият бас, течеше на четири езика. Тафров и г-жа Франка разговаряха на френски, а аз с нея – на английски, с Борис Христов – на български, а той даваше указания на един камериер на италиански и се включваше в другите разговори на съответния език. Франка следеше политическите новини у нас и като истинска италианка беше много ядосана от ролята на ДПС (Questi mascalzoni! – Тези калпазани!) в свлянето на правителството на Филип Димитров.

Една от темите на разговора беше идеята на Борис Христов за Академията му в Рим. Той си представяше как млади български таланти – не само певци, но и музиканти и художници, ще живеят във Вечния град определен период, където да учат, да посещават спектакли и изложби и да получат представа за световното изкуство и своето ниво, съпоставено в него. Отлична идея! Напомняше ми за делото на проф. Иван Шишманов, който като министър в началото на XX век пращал българи да учат на Запад и после да се връщат и да строят нова България.

При откриването на Академия Булгара на 2 юни 1986 г., той говори пред присъстващите :

„Скъпи приятели, с вълнение виждам осъществена тази Академия – плод на моя дълъг усърден труд. Чрез тази институция, възнамерявам да предам на младите български дарования моя опит, моята любов към учението, към изследването, за да създам онази емоция, която само изкуството може да даде! Благодаря на Бога за онова, с което ме е надарил, на Италия, която ми оказва гостоприемство и където можах да

усвоя съкровищата на изкуството и на културата, на българската държава за ценния принос в осъществяването на тази Академия и на моята съпруга, чието ценно присъствие винаги е съпътствало моя дълъг творчески път!

Тогава за последен път Борис Христов изпява своята „Многая лета“...

Той беше дарил на България тази сграда, в която имаше достатъчно самостоятелни апартаменти за групата студенти, салон за концерти с роял, голяма градина и всичко необходимо – не само да се учи, но и да се живее там. Вече имаше няколко студенти, но и много трудности. „Г-н Тошев, ние сме вече стари хора, а трябва да ходим да уреждаме визите на студентите и други административни въпроси. Няма ли начин България да помогне за това?“ – попита ме г-жа Франка. Тогава начело на Академията беше прочутата певица Александрина Милчева, партнирала на сцената на великия бас, но тя беше твърде заета със своята концертна програма, за да тича лично да урежда визи и документи. По-късно, по молба на самия Борис Христов, поста поевговият колега, приятел и партньор на сцената, също велик световен певец – Никола Гюзелев.

Разговорът се пренесе и около проблемите с дарената семейна къща на Борис Христов на ул. „Цар Самуил“ № 43 в София, която той искаше да се превърне в музикален център и музей, както и за функционирането на Академия Булгара в Рим, за която той беше дарил своята вила в Рим – дело на известен италиански архитект. Борис Христов „гърмеше“, че няма напредък в превръщането на семейната му къща в София, дарена от него на България, в музикален център. Тогава въпросът беше прехвърлен на Фонд „13 века България“, но нещата не се придвижваха. Може би същите сили, които пречеа в миналото, все още можеха да влияят.

„Иди и оправи тази работа!“ – царствено нареди Борис Христов, сочейки с пръста си към мен. Обърна се към Тафров и му каза: „Той ще оправи работата!“ – и ме посочи! Бях чел в изказване на големия баритон Тито Гоби, бил с Христов на

сцената много пъти, за чувството, че когато си с него, имаш усещане, че се намиращ пред истински цар. Следва само да се поклониш и да кажеш „Да, Сир!“ Както в „Дон Карлос“. Точно това почувствах в този момент! Няма как да се обясни рационално. По-късно съм се срещал с редица истински короновани особи, но такова чувство при тях не съм изпитвал.

И така – отидох и „оправих тази работа“. Направих редица парламентарни питания и въпроси, писах статии, пращах писма... През 1993 г. Фонд „13 века България“ начело с новия си изпълнителен директор Кин Стоянов (син на Радой Ралин) реши да финансира проекта за Музикалния център „Борис Христов“ на ул. „Цар Самуил“ 43 в София. Кин Стоянов, на когото Министерството на културата е препращало моите питания, в едно свое изявление пред медиите тогава каза: „Надявам се сега Лъчезар Тошев да е доволен!“ Че това не беше мой личен въпрос, а общ – български! Затова и мой! Но за съжаление Борис Христов не дочака! Отиде си от нас огорчен! Почина на 28 юни 1993 г. Кин Стоянов, който тъкмо се бе заел с нещата, беше уволнен през 1995 г. от премиера Жан Виденов – „в интерес на службата“. И така въпросът продължи да се влачи от бюрокрацията още няколко години след 1993 г. Поради липса на интерес от българска страна за получаване на сценични костюми и предмети на пееца, като музейни експонати, те заминаха за музея на Операта Ковънт Гардън в Лондон. Каква мизерна история и пример за национален

нихилизъм в наши дни! През 1997 г., когато Кин се завърна отново във Фонда, спечелил делото срещу своето уволнение, заедно с министър Емма Москова се заеха и най-после решиха въпроса.

Музикалният център „Борис Христов“ стана реалност! Що се отнася до Академията, тя просъществува до 1 октомври 2006 г., когато беше включена в Българския културен институт в Рим, който обаче не носи името на „Борис Христов“. Мисля, че този случай трябва да е предмет на дейност на една бъдеща парламентарна анкетна комисия, която да даде нов живот на идеята на Борис Христов и да гарантира спазването на волята му като дарител!

През януари т.г. тогавашният наш посланик в Италия Стефан Тафров написа по повод на 100-годишнината на Борис Христов следното:

„Италианските вестници съобщиха за смъртта му на първите си страници – в деня на смъртта му: беше си отишъл един от най-великите певци на всички времена, направил неимоверно много за възстановяване на традицията на белкантото, оперното пееие от най-добрите времена на това италианско и световно изкуство.“

Днес светът чества Борис Христов – най-великият от великите! Не е ли време и ние в България, които не обичае да отдаваме признание на други, в нашето атомизиращо се в своя индивидуализъм общество, да се поклоним искрено на този българин, с когото може да се гордеем всички! Да, всички!

Лъчезар Тошев

